

Nr 32

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av motion angående införande av rätt att avlämna valsedel i vallokal utanför hemorten.

I motionen nr 356 i första kammaren av herr *Mossberger* hemställs, »att riksdagen måtte besluta göra en förutsättningslös utredning om sådan ändring i vallagen, att de som röstar på annan ort valdagen kan få avlämna sin valsedel i den vallokal som finns i den ort där den röstande befinner sig».

Gällande bestämmelser

Om poströstning på valdagen stadgas i 70 § 1 mom. lagen om val till riksdagen (ValL) beträffande andrakammarval och i 35 § 1 mom. kommunala vallagen (KVL) beträffande »allmänt val av landstingsmän, kommunalfullmäktige och stadsfullmäktige» samt »annat kommunalval, beträffande vilket Konungen förordnat att röstmottagning å postanstalt skall äga rum å valdagen». Enligt båda stadgandena tillkommer rätt till sådan poströstning *dels* den som på grund av vistelse på annan ort inom riket är förhindrad att utöva sin rösträtt vid valförrättning för det valdistrikt, där han är uppförd i röstlängden, *dels* den som vårdas eller tjänstgör på sjukvårdsanstalt inom riket, vid vilken postanstalt finns inrättad, även om anstalten är belägen på den ort, där vederbörande är uppförd i röstlängden.

Historik

Ursprungligen gällde som undantagslös regel, att rösträtt måste utövas genom personlig inställelse vid valförrättning. De första avstegen från denna princip gjordes år 1921 genom vissa regler om valsedelsförsändelse. Rätt till personlig röstning utanför hemorten infördes inte förrän år 1937 (slutligt beslut; första beslut jämte vilande grundlagsändringsbeslut år 1934). Reformen gällde då endast för andrakammarval och innebar, att den som på grund av vistelse på annan ort var förhindrad att rösta vid valförrättningen i det egna valdistriktet medgavs att avlämna valsedel vid valförrätt-

ning i annat valdistrikt. För sådan röstning krävdes företeende av röstlängdsutdrag. Reformen motiverades av önskan att underlätta valdeltagandet. Motsvarande frågor för kommunalvalens del blev föremål för fortsatt utredning. Det befanns därvid, att röstning i annat valdistrikt skulle medföra väsentliga praktiska olägenheter, främst till följd av att dessa val i stor utsträckning förrättades på olika dagar. Då en reform år 1942 genomfördes i KVL (prop. nr 98, KU utl. nr 5), kom den därför att i stället innebära rätt att avlämna valsedel på fast postanstalt under i övrigt samma förutsättningar som vid andrakammarval gällde för röstning i annat valdistrikt. Det förutsattes, att poströstning skulle införas även vid andrakammarval, om erfarenheterna av det nya systemet vid 1942 års kommunalval blev gynnsamma. Efter detta val inhämtades yttranden från ett stort antal myndigheter och organisationer samt uppdrogs åt en sakkunnig att biträda med utredning i ämnet. I en i december 1943 avlämnad promemoria (bil. till prop. 1944: 10) antecknade den sakkunnige, att de inkomna yttrandena nästan undantagslöst förordade poströstning även vid andrakammarval. Även för egen del intog han denna ståndpunkt och utvecklade sina huvudskäl därför sålunda:

En av de fördelar, som skulle vinnas, därest röstning å postanstalt medgaves vid andrakammarval, är att, för den händelse valet i en valkrets skulle bli upphävt, möjligheterna att utöva rösträtt bli desamma vid omvalet som vid det tidigare förrättade valet, vilket däremot icke är förhållandet enligt de för andrakammarval nu gällande bestämmelserna.

Vidare skulle valförrättningarna icke störas av väljare från andra valdistrikt. Röstning före valdagen skulle kunna ske på ett större antal platser, och det skulle icke erfordras, att ett betydande antal personer förordnades som särskilda röstmottagare, utan i deras ställe skulle tjänstgöra postfunktionärer, som i allmänhet ändock äro bundna av sin tjänstgöring. På grund härav måste kostnaderna bli mindre om postfunktionärer anlitas såsom röstmottagare än om andra personer förordnas därtill. Tidsödande förrättningar hos länsstyrelserna för fördelning av valkuvert mellan de olika sammanräkningsmyndigheterna skulle undvikas, eftersom valkuverten, i vad avser röstning inom riket, skulle befordras direkt till dessa myndigheter.

En jämförelse av de statistiska uppgifterna angående 1940 års andrakammarval och 1942 års kommunalval utvisar, att den kassering, som företagits av valsedlar avgivna inför röstmottagare vid kommunalvalen, var betydligt mindre än motsvarande kassering vid andrakammarvalen. Anledning föreligger också att antaga, att antalet av de felaktigheter, som i detta hänseende förekommit vid kommunalvalen, skall bli mindre vid kommande val till följd av den större förtrogenhet med röstningsmetoden, som då bör förefinnas. Att märka är även, att förhållandena vid andrakammarval äro avsevärt enklare än vid kommunalval, där som regel val av flera olika slag förrättas samtidigt.

På grund av vad nu anförts och då det är synnerligen önskvärt, att samma röstningsmetoder användas vid olika val, bör den vid kommunalval införda möjligheten att rösta å postanstalt, beskickning och konsulat tillämpas även vid val till riksdagens andra kammare.

Promemorian lades till grund för ändringar i ValL år 1944, då röstning i annat valdistrikt avskaffades och poströstningssystemet genomfördes även för andrakammarvalen. Konstitutionsutskottet uttalade i sitt utlåtande (nr 2), att den nya röstningsmetoden inte fick betraktas som en slutgiltig lösning av frågan om lämpligaste sättet att underlätta deltagande i allmänna val. Spörsmålet borde följas med uppmärksamhet i syfte att undersöka möjligheterna att förenkla och komplettera systemet.

Sedermera har vid tre tillfällen ändringar genomförts beträffande poströstning på valdagen. År 1948 infördes rätt för den som vårdas på sjukvårdsanstalt att avlämna valsedel på där inrättad postanstalt, även om anstalten är belägen på hemorten. År 1960 avskaffades röstlängdsutdragen och ersattes med röstkort, som utan särskild ansökan skall tillställas de röstberättigade före ordinarie val. Slutligen utsträcktes år 1962 den nyss nämnda rätten att rösta på sjukhus även till där tjänstgörande personal. Samtidigt vidtogs även den redaktionella ändringen i ValL, att uttrycket »fast postanstalt» i huvudstadgandet om poströstning ersattes med bara »postanstalt», en jämkning som redan föregående år företagits i KVL.

Motionen

Motionären anför, att poströstningen i och för sig är bra men medför betydande kostnader för staten, eftersom praktiskt taget alla postanstalter i landet måste hålla öppet viss tid på valdagarna, då de annars skulle ha varit stängda. Om de väljare, som på valdag vistas utom hemorten, i stället finge rösta i vallokal på den ort, där de befinner sig, skulle enligt motionärens mening väsentliga besparingar kunna göras utan att några valtekniska nackdelar skulle uppkomma. Valnämnden kunde lägga ned valsedlarna i en särskild urna och efter valets avslutande omedelbart översända desamma till länsstyrelsen på samma sätt som postanstalterna nu får göra.

1965 års valtekniska utredning

Det bör i detta sammanhang antecknas, att en utredning för vissa valtekniska frågor tillkallats i början av innevarande år med uppgift bl. a. att undersöka möjligheterna att åstadkomma ett preliminärt röstsammanräkningsförfarande, som även omfattar poströsterna. I direktiven har departementschefen i denna del anfört följande:

En annan valfråga av likaledes teknisk natur som fått aktualitet på sistone är spörsmålet om den preliminära röstsammanräkningens omfattning.

För närvarande ingår icke poströsterna i den preliminära röstsammanräkningen. Olägenheterna härav var i allmänhet föga framträdande, så länge poströstningsfrekvensen var jämförelsevis låg. Till följd av olika reformer i syfte att underlätta valdeltagandet har emellertid antalet poströster efter hand stigit avsevärt och är numera så stort, att en preliminär röstsammanräkning utan dem lätt ger en icke rättvisande bild av den faktiska valutgången. Såsom jag har framhållit i ett interpellationssvar vid 1964 års höstriktsdag, är detta förhållande otillfredsställande. Intresset att snabbt få ett tillförlitligt besked om valutgången talar otvivelaktigt för en sådan reform, att den preliminära röstsammanräkningen kommer att omfatta också poströsterna. En dylik reform torde emellertid icke kunna genomföras utan den konsekvensen, att poströstningen måste avslutas tidigare än vad nu sker. Härigenom går vissa fördelar med nuvarande poströstningssystem förlorade. Hur stora olägenheterna härav behöver bli, är svårt att överblicka utan närmare undersökning. Den av mig förordade utredningen bör få i uppdrag att verkställa en sådan undersökning. I anslutning härtill bör utredningen pröva, hur poströstningen och den vidare behandlingen av därvid avgivna valsedlar lämpligen bör vara anordnad för att möjliggöra den här ifrågasatta reformen. Härvid bör även beaktas i vad mån valdeltagandet kan främjas och en eventuell reform av poströstningen underlättas genom att tiden för allmänna vals förrättande utsträcker till två dagar. Det bör ankomma på utredningen att utarbeta de författningsförslag som erfordras för genomförande av den här diskuterade reformen rörande den preliminära röstsammanräkningen och vad därmed sammanhänger.

Om de uppgifter i övrigt, som uppdragits åt ifrågavarande utredning, lämnas upplysningar i utskottets denna dag avgivna utlåtanden nr 33.

Utskottet

I förevarande motion föreslås att väljare, som på valdag vistas utom hemorten, skall ges rätt att avlämna valsedel i vallokal på den ort, där han befinner sig. Som motiv anförs att en sådan ordning skulle medföra väsentliga besparingar i jämförelse med det nuvarande poströstningssystemet.

Som framgått av den föregående redogörelsen gällde för andrakammarvalens del en sådan ordning, som motionären förordar, före poströstningens genomförande år 1944. För den nämnda år vidtagna reformen anfördes viktiga valtekniska skäl som enligt utskottets mening inte endast kvarstår utan även fått ökad tyngd till följd av den under senare år starkt ökade röstavgivningen utom hemorten. Härtill kommer att en nu pågående utredning undersöker förutsättningarna för ett ändrat preliminärt röstsammanräkningsförfarande, som även omfattar poströsterna. Möjligheterna för en sådan reform skulle uppenbarligen väsentligt förminskas genom bifall till motionen.

Av anförda skäl hemställer utskottet,
att motionen I: 356 inte måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 19 oktober 1965

På konstitutionsutskottets vägnar:

GEORG PETTERSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar Georg Pettersson, Torsten Andersson, Damström, Sveningsson, Erik Olsson, Carl Albert Anderson, Hernelius och Sörenson; samt

från andra kammaren: herrar Adamsson, Nilsson i Östersund, Henningsson, Magnusson i Tumhult, fru Thunvall, herrar Johansson i Trollhättan, Hamrin i Jönköping, Larsson i Luttra, Keijer och Gustafsson i Stenkyrka.